

REZUMAT

TEZA DE DOCTORAT

PROFESOR COORDONATOR
IPS.PROF.UNIV. DR. TEODOSIE PETRESCU

DOCTORAND:
PR.ASIST.UNIV. ILIE PETRE

2014
CONSTANȚA

UNIVERSITATEA „OVIDIUS” CONSTANȚA
FACULTATEA DE TEOLOGIE ORTODOXĂ

REZUMAT
TEZĂ DOCTORAT

HRISTOLOGIA EPISTOLELOR SF. AP. PAVEL

COORDONATOR ȘTIINȚIFIC:
IPS. PROF. UNIV. DR. TEODOSIE PETRESCU

DOCTORAND:
PR.ASIST.UNIV. ILIE PETRE

2014
CONSTANȚA

CUPRINS

INTRODUCERE.....	p.8
PARTEA I ASPECTE DOCTRINARE GENERALE ÎN EPISTOLELE SF.AP. PAVEL.....	p.14
CAPITOLUL I PERSONALITATEA TEOLOGICĂ A SF. AP. PAVEL.....	p.14
1.1. Mediul istoric și cultural în care se naște Apostolul Neamurilor.....	p.14
1.2. Atitudinea Sf. Ap. Pavel față de cultura vremii.....	p.20
1.3. Sf. Ap. Pavel – Apostol al neamurilor.....	p.23
1.4. Apostolatul Sf. Ap. Pavel.....	p.28
1.5. Sf. Ap. Pavel – model de duhovnicie.....	p.39
CAPITOLUL II ÎNVĂȚĂTURA SFÂNTULUI APOSTOL PAVEL DESPRE HRISTOS, DUMNEZEU.....	p.45
2.1.Dimensiunile teologiei în gândirea Sf. Ap. Pavel.....	p.45
2.2.Epistole Hristologice Pauline.....	p. 50
2.3.Cuvântarea din Areopag și valoarea sa teologică.....	p.70
CAPITOLUL III IISUS HRISTOS „ADAM CEL NOU”- o perspectivă hristologică paulină.....	p.83
3.1. Adam cel vechi strămoșul omenirii învinse de păcat.....	p.83
3.2. Adam cel nou, Iisus Hristos izvorul învierii noastre.....	p.89
3.3. Iisus Hristos statura bărbatului desăvârșit.....	p.102
CAPITOLUL IV ANTROPOLOGIA SF. AP. PAVEL.....	p.122
4.1. „Omul cel nou” în concepția antropologică a Sf. Ap. Pavel.....	p.122
4.2. Dezvoltarea ”omului celui nou” prin virtuți.....	p.129
4.3. Opoziția dintre omul trupesc și omul duhovnicesc.....	p.131
4.4. Legea veche și legea cea nouă corespunzătoare omului vechi și omului nou.....	p.133
 PARTEA A II-A IISUS HRISTOS – MÂNTUITORUL LUMII.....	p.139
CAPITOLUL V LUCRAREA DE MÂNTUIRE ÎN SCRIERILE PAULINE.....	p.139

5.1. Împlinirea mântuirii prin jertfa Mântuitorului Iisus Hristos.....	p.139
5.2. Iisus Hristos Cap al Bisericii -noua creație.....	p.145
5.3. Aspectul hristologic al slujirii.....	p.152

CAPITOLUL VI IISUS HRISTOS – FIUL OMULUI.....p.157

6.1. Profetul Daniel despre Fiul Omului.....	p.157
6.2. Iisus Hristos Fiul Omului.....	p. 161
6.3. Omul cel nou și umanitatea lui Iisus Hristos.....	p. 164

CAPITOLUL VII HRISTOS CUVÂNTUL LUI DUMNEZEU ÎNTRUPAT ȘI RĂSCUMPĂRĂTOR.....p.172

7.1. Întruparea lui Hristos.....	p.172
7.2. Răscumpărarea realizată de Hristos prin jertfa Sa.....	p.176
7.3. Consecințele Răscumpărării.....	p.179

CAPITOLUL VIII HRISTOS - ȚINTA DESĂVÂRȘIRII NOASTRE.....p.183

8.1. Nașterea și creșterea în Hristos prin Tainele Botezului, Pocăinței și Euharistiei..	p.183
8.2. Mijloacele atingerii desăvârșirii în Hristos (har, credință și fapte bune).....	p.195
8.3. Modelul de viață creștină după Sf. Ap. Pavel.....	p.204
8.4. Împărăția Cerurilor făgăduită tuturor de Hristos.....	p.214

CAPITOLUL IX HRISTOS–ARHIEREU ȘI JERTFĂ PENTRU MÂNTUIREA OMULUI.....p.223

9.1. Arhieria și jertfelnicia lui Hristos.....	p.223
9.2. Arhieria lui Hristos și arhieria Vechiului Testament.....	p.229
9.3. Hristos - ținta alergării creștinului în această viață.....	p.233

PARTEA A III-A MÂNTUIREA SUBIECTIVĂ DUPĂ SF. AP. PAVEL...

CAPITOLUL X RELAȚIA DINTRE HRISTOS ȘI DUHUL SFÂNT ÎN LUCRAREA DE MÂNTUIRE DUPĂ SF. AP. PAVEL.....p.240

10.1. Relația dintre Hristos și Sfântul Duh în opera de Răscumpărare.....	p.240
10.2. Slăvirea lui Hristos prin Duhul Sfânt.....	p.246
10.3. Însușirea mântuirii câștigate de Hristos prin Duhul Sfânt.....	p.248
10.4. Dezvoltarea vieții în Hristos prin Duhul Sfânt.....	p.250

CAPITOLUL XI CONDIȚIILE OBIECTIVE ALE MÂNTUIRII.....p.257

11.1. Importanța harului dumnezeiesc pentru mântuire.....	p.257
11.2. Împlinirea mântuirii omului prin har.....	p.263

11.3. Dimensiunea Hristică a mântuirii.....	p.266
---	-------

CAPITOLUL XII CONDIȚIILE SUBIECTIVE ALE

MÂNTUIRII.....	p.275
-----------------------	--------------

12.1. Însușirea mântuirii prin har și credință.....	p.275
---	-------

12.2. Faptele bune – condiție indispensabilă pentru mântuire.....	p.281
---	-------

12.3. „Credința lucrătoare prin iubire”.....	p.288
--	-------

12.4. Raportul dintre credință și fapte bune.....	p.290
---	-------

12.5. Conlucrarea dintre Harul Divin și voința omului pentru mântuire	p.297
---	-------

CONCLUZII.....	p.300
-----------------------	--------------

BIBLIOGRAFIE.....	p.305
--------------------------	--------------

CURRICULLUM VITAE.....	p.321
-------------------------------	--------------

DECLARAȚIE.....	p.327
------------------------	--------------

CUVINTE CHEIE

Sf.Ap.Pavel, Teologie, Hristologie, Hristos, Sf. Evanghelie, Epistole Pauline

ABREVIERI

Abrevieri generale:

apud - citat preluat din

arhim - arhimandrit

art. cit. - articol citat

asist - asistent

Buc. - București

col. – colecția

cf. conform

ed. - editura

dr. - doctor

drd. – doctorand

Fapte.-Faptele Apostolilor

î.d.Hr- înainte de Hristos

op. cit. - opera citată

p. - pagina

pr. - preot

prof. - profesor

sf.. – sfântul

Sf. Ap.- Sfântul Apostol

trad. - traducător

v. - verset

Cărți și publicații periodice:

A.B.- Altarul Banatului

B.O.R.-Biserica Ortodoxă Română

E.I.B.M.B.O.R.-Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe
Române

Î. B.- Îndrumător Bisericesc

M.B.- Mitropolia Banatului

M.M.S.-Mitropolia Moldovei și Sucevei

O- Ortodoxia

P.S.B.-Părinți și Scriitori Bisericești

S.T.-Studii Teologice

S.P.A.-Scrierile Părinților Apostolici

T.R.-Telegraful Român

Sinteza principalelor părți ale lucrării

Despre Sfântul Apostol Pavel s-a scris foarte mult și încă se scrie și astăzi. Oricât de mult s-ar scrie însă, datorăm atât de mult acestui titan al evangheliei încât pe de o parte ne simțim obligați să ne întoarcem mereu la mesajul său apostolic iar pe de altă parte descoperim noi valențe și noi surse de inspirație în opera marelui apostol, încât creația sa rămâne fără doar și poate inepuizabilă. Oricât am încerca să ne gândim teologia nu putem să nu ne raportăm la cel care se dovedește a fi un izvor nesecat de înțelepciune teologică.

De la început trebuie să menționăm că alegerea temei a fost motivată de actualitatea cât și de importanța ei în viața bisericii dar și a societății contemporane. Problematika Hristologică alături de cea Antropologică stă astăzi în centrul preocupărilor teologilor dar și al filosofilor care se apleacă asupra gândirii teologice și filosofice a Sfântului Apostol Pavel. Hristologia fiind unul din capitolele fundamentale ale dogmaticii ortodoxe, aprofundarea acesteia nu se putea axa decât pe latura sa paulină.

Prin alegerea temei am dorit să descoperim hristologia prin ochii Sf. Ap. Pavel, să vedem ca el, să simțim împreună cu el, să gândim ca el pentru a-i putea ajuta pe ceilalți să descopere geniul și clarviziunea sa hristologică. Important este însă pentru a înțelege pe deplin gândirea hristologică a Sf. Ap. Pavel să ne aplecăm asupra formării personale, teologice și filosofice a Sf. Ap. Pavel. N-a existat și poate nu va mai exista niciodată un al doilea Pavel care să poată oferi din nou creștinătății, priveliștea măreață a unui bărbat de vocație închinat total convertirii și educației duhovnicești.

Uriasă personalitate și nesecat izvor de potențe și de virtuți, acest fariseu transformat din persecutor în apostol, ale cărui puteri sufletești au fost înzecite și sublimite în slujba lui Hristos, Pavel nu mai este el, un om slab și păcătos, un om singur și dezarmat în fața unei lumi întregi vrăjmașe. Apostolul Neamurilor, este un hristofor: un om care poartă în sine pe Hristos; mai mult: un om care trăiește pe Hristos, în care trăiește anume, nu el, ci Hristos: „Și nu eu sunt cel ce mai trăiesc, ci Hristos este Cel Ce trăiește în mine. Și viața mea de acum în trup, o trăiesc în credința în Fiul lui Dumnezeu” (Galateni. 2, 20).¹ Meritele Sf. Ap. Pavel, ca Apostol, sunt excepționale, ca și chemarea și personalitatea lui. El a scos creștinismul de sub tutela și

¹ Pr. Cristian Bolos și Diac. Gabriel Gorgan, *Dicționar teologic-ortodox*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2006, p. 112.

servitutea Legii, sub care îl ținea curentul iudaizant, a înțeles și a exprimat cel mai bine caracterul de religie nouă, independentă, suverană, mântuitoare prin jertfa lui Hristos. Sf. Ap. Pavel a dat acestei religii un cadru teologic, în care avea să se dezvolte credința creștină. Prim teolog, mare gânditor creștin și filosof al istoriei, Pavel pune la temelie edificiul dictatorial al creștinismului o piatră unghiulară și aceasta era Hristos, cel tălmăcit de el în graiul credinței celei înalte.²

Robia păcatului a început din momentul în care Adam a păcătuț și nu s-a cãit, depãrtându-se tot mai mult de Dumnezeu. Odatã cu aceastã îndepãrtare au scãzut și forțele omului, astfel încât din aceastã robie a păcatului, a diavolului și a morții, omul nu a putut fi salvat nici de forțele sale proprii, nici de legea naturalã nescrisã, dar sãditã de Dumnezeu în inima omului, nici de poruncile date lui Moise, ci numai de Mesia – Hristos.³

Astfel dezvoltarea doctrinarã a hristologiei devine remarcabilã încã din epoca apostolicã. Sãmburele concentrãrii doctrine se aflã în mesianitatea și în divinitatea Mântuitorului, mãrturisite de El însuși, apoi de Sfinții Apostoli. Mãrturisirea Domnului nostru Iisus Hristos culmineazã în fața marelui preot Caiafa, care l-a întreat: „Te jur pe Dumnezeu cel viu, sã ne spui de ești Tu Hristos, Fiul lui Dumnezeu". Zis-a lui Iisus: "Tu ai zis" (Matei. 26, 63-64).

Acest fapt divin mesianic este organic legat de persoana Domnului nostru Iisus Hristos și este adevãrit de întreaga sa activitate. Iisus Hristos, în fața marelui preot, mãrturisește cu propria Sa gurã ceea ce știau și credeau despre El, Sfinții Apostoli, ucenicii și adepții Lui.⁴ În El se realizaserã întocmai toate profețiile mesianice, iar timp de trei ani și jumãtate martorii activității Sale au avut vreme destulã sã se lãmureascã asupra persoanei Sale, așã cã la întrebarea lui Iisus: "Dar voi cine ziceți cã sunt ? Simon Petru a rãspuns și a zis: Tu ești Hristosul, Fiul lui Dumnezeu celui viu" (Matei. 16, 15-16).

Multe asemenea prilejuri de manifestare a credinței în mesianitatea și divinitatea Mântuitorului sunt cuprinse în Sfintele Evanghelii, dar cele douã exemple de mai sus sintetizeazã atmosfera generalã care se crease în jurul lui Iisus Hristos în timpul viețuirii Sale pe pãmânt. Dupã înãlțarea Sa la cer, preocupãrile hristologice sunt predominante în Faptele Apostolilor, în Epistole și în Apocalipsã.⁵

² Pr. Grigorie Marcu, *Originea și originalitatea teologiei pauline*, în "R.T.", an. XXX, 1940, nr. 11-12, p. 800.

³ Pr. Ioan Mircea, *Rãscumpãrarea în Noul Testament dupã învățãtura Sf. Pãrinți*, în "S.T.", nr. 1-2, 1972, p. 31

⁴ C. Chiricescu, *Sf. Ap. Pavel dupã Sf. Scripturã*, în „B.O.R.", nr. 8, 1997, p. 85.

⁵ I. Mihãlcescu, *Comparație între învățãtura Mântuitorului și cea Sf. Ap. Pavel*, în „B.O.R.", nr. 8, 1955, p. 96.

În special, Sf. Ap. Pavel aduce pretutindeni mărturii prețioase despre: „Fiul lui Dumnezeu, Iisus, care a fost hotărât: „Fiu al lui Dumnezeu întru putere” (Romani. 1, 3-4), despre Hristos Iisus, care fiind în: „chip de Dumnezeu, s-a făcut asemenea oamenilor” (Filipeni. 2, 6-7), despre: „Fiul dragostei lui Dumnezeu, întru care avem răscumpărarea, prin sângele Lui, adică iertarea păcatelor, și care este chipul lui Dumnezeu celui nevăzut, mai întâi născut decât toată făptura. Pentru că întru El s-au făcut toate, cele din ceruri și cele de pe pământ, cele văzute și cele nevăzute... și El este înainte de toate și toate se țin întru El și El este capul trupului, adică al Bisericii, care este început, întâi născut din morți, ca să fie El cel dintâi din toate, că în El a binevoit să locuiască toată plinirea”. (Coloseni. 1, 13-19). Sf. Ap. Pavel, pentru perioada sa, poate fi considerat un pionier al creștinismului, iar în ceea ce privește învățătura sa hristologică putem spune că aceasta atinge apogeul, sau punctul său maxim de dezvoltare în epistola către Filipeni, acolo unde întâlnim și textul care a stârnit atâtea idei și controverse de-a lungul timpului, și anume textul chenotic, cel al deșertării de Sine a Mântuitorului, pentru a se face om: „chip de rob luând”. (Filipeni. 2, 7)

Hristologia paulină devine deosebit de importantă pentru dezvoltarea sa ulterioară, căci ea cuprinde și celelalte adevăruri de credință, care vor intra în Simboale și vor sta la temelia celorlalte dogme, dintre care, în primul rând, soteriologia, apoi ecleziologia. Hristologia devine astfel centrul doctrinar al Creștinismului încă din timpul apostolic, așa că Hristocentrismul este implicit și organic noii religii din clipa apariției sale și așa a rămas și în epoca patristică.⁶

Este indubitabil faptul că Apostolul poate fi considerat cel care, pe baza reunirii într-o formă proprie, profund originală a tradiției și revelației primitive ebraice cu iconomia mântuirii inițiată de Hristos a elaborat prima teorie a mântuirii, soteriologia paulină fiind creatoarea unei mistici a desăvârșirii în care Mântuitorul înviat și plin de slavă este punctul central, elementul de forță.⁷

Pe baza acestui fundament hristologic paulin, lucrare de față își desfășoară întreaga expunere. Pornind de la nevoia imperioasă de a pune în evidență cât mai mult contribuția Sf. Ap. Pavel la sistematizarea și organizarea mesajului creștin evanghelic în rândul neamurilor, expunerea este structurată în trei părți, bazate pe o dezvoltare și o argumentare internă a mesajului fiecareia.

Astfel, în prima parte se evidențiază în primul rând personalitatea celui mai mare teoretician al creștinismului, care a reușit printr-o trăire autentică să se ofere model de urmat al

⁶ Pr. Grigorie Marcu, „*Omul cel nou*”, în *concepția antropologică a Sf. Ap. Pavel*, în „S.T.”, nr. 7-8, 1951, p. 103.

⁷ Idem, *Îndreptarea și îndumnezeirea omului în Hristos după Sf. Apostol Pavel*, în „O.”, An. XL, 1988, nr. 4, p. 99.

lui Hristos: „De acum nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine.” Unirea reală cu Hristos înseamnă să gândești cu mintea lui Hristos și să simți cu aceeași simțire, de aceea Sf. Ap. Pavel s-a bucurat de o inspirație profundă a teologiei și antropologiei înțeleasă numai în cheie hristologică.

În primul capitol al acestei părți se reconstituie portretul acestui uriaș apostol. Se pune accentul atât asupra sa cât și asupra realităților lumii politice și filosofice contemporane cu Sf. Ap. Pavel. De asemenea este evidențiat extraordinarul rol pe care l-au avut în desăvârșirea uriașei sale personalități, pregătirea teologică iudaică dar și permanentul interes pentru științelor lumii antice pe care le descoperim aplecându-ne cu atenție asupra portretului reconstituit al marelui apostol. În capitolul dedicat cuvântării din Areopag vom descoperi una din cele mai frumoase pagini ale Sfintei Scripturi și poate una din cele mai interesante ale întregii literaturi universale. Întrebările și necredința pălesc în fața unui discurs de o asemenea inteligență, claritate și de ce nu, clarviziune. Ulterior în capitolul 3, Iisus Hristos „Adam cel nou” - o perspectivă hristologică paulină-, se evidențiază cei doi poli ai istoriei mântuirii pornind de la Adam cel vechi strămoșul omenirii îngenunchiate de păcat până la Adam cel nou, Iisus Hristos, izvorul învierii noastre.

În partea a doua a acestei lucrări cercetarea pune accent pe preocuparea Sf. Ap. Pavel pentru locul central pe care îl are Hristos în economia mântuirii. Se pune accentul de asemenea asupra Bisericii, a constituției ei dar și asupra rolului și caracterului său mântuitor. Sf. Ap. Pavel folosește acest cuvânt, biserică, de 60 de ori în epistolele sale. Voi evidenția de asemenea unitatea perfectă și indisolubilă a lui Hristos cu întreaga umanitate în cadrul bisericii. De altfel întreaga lucrare a Mântuitorului Iisus Hristos s-a înfăptuit pentru ca noi, prin credință vie și lucrătoare prin iubire, să ne asumăm roadele jertfei Sale și să devenim și noi fii în Fiul.

Partea a treia a prezentului demers teologic se concentrează asupra importanței subiectivizării mântuirii lui Hristos prin Duhul Sfânt în Biserică, prin Sfintele Taine. Dacă Hristos s-ar fi rezumat doar la mântuirea obiectivă, oamenii nu ar fi putut să intre în comuniune cu Tatăl din nou ca fii, deoarece numai recapitulați și adunați în Fiul putem să intrăm la Tatăl. În acest context centralitatea lui Hristos se accentuează prin soteriologie, întrucât mântuirea înseamnă în concepția Sf. Ap. Pavel asumarea lui Hristos, unirea cu Hristos, pentru ca să nu mai trăim noi, ci Hristos să trăiască în noi. Aceasta este mântuirea și viața veșnică, să trăim viața lui Hristos și să urmăm același drum pe care l-a urmat Hristos pentru mântuirea noastră.

Bibilografie generală

I. Surse biblice

1. Biblia sau Sfânta Scriptură- ediție jubiliară a Sfântului Sinod, tipărită cu binecuvântarea și prefața Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, E.I.B.M.B.O.R., București, 2008
2. Biblia sau Sfânta Scriptură- ediție jubiliară a Sfântului Sinod, tipărită cu binecuvântarea și prefața Preafericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, E.I.B.M.B.O.R., București, 2001
3. Biblia sau Sfânta Scriptură, redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, E.I.B.M.B.O.R., București, 2001
4. Noul Testament, tipărit sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, versiune revizuită, redactată și comentată de Bartolomeu Valeriu Anania, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1993.
5. Noul Testament cu Psalmii, tipărit sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Iustin, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1983.
6. Biblia sau Sfânta Scriptură, tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Iustin, Patriarhul B.O.R., cu aprobarea Sf. Sinod, E.I.B.M.B.O.R., București, 1982.

II Surse patristice

7. Afrahat Persul, Omilia XII. Despre Paști în Sf. Efrem Sirul. Imnele Păresimilor, Edit. Deisis, Sibiu,
8. Diadoh al Foticeei, Cuvânt ascetic, cap. 89, vol. I, trad. de Pr. Dr. D. Stăniloae, în „Filocalia”, Sibiu, 1946.
9. Origen, Exegeze la Noul Testament: despre rugăciune. Filocalia, în „P.S.B.”, vol. 7, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982.
10. Sf. Atanasie cel Mare, Cuvânt împotriva elinilor, în P.S.B.”, vol. 15, E.I.B.M.B.O.R., București, 1987.
11. Idem, Homélie sur Daniel, apud Pierre Batiffol, în Revue Biblique, 1901

12. Sf. Chiril al Alexandriei, Omilii Pascale, în „P.S.B.”, vol. 40, trad. de pr. prof. dr. D. Stăniloae, E.I.B.M.B.O.R., București, 1993.
13. Idem, Cartea Glafirelor, Cap. Despre Adam.
14. Sf. Chiril al Ierusalimului, Cateheze, trad. de Prof. Dumitru Fecioru, E.I.B.M.B.O.R., București, 2003
15. Sf. Clement Alexandrinul, Care bogat se va mântui?, în „P.S.B.”, vol. 4, E.I.B.M.B.O.R., București, 1982.
16. Sf. Efrem Sirul, Cuvinte și învățături, cartea a treia, Edit. Buna Vestire, Bacău, 1996
17. Sfântul Epifanie al Ciprului, Omilie în Sfânta și Marea Sâmbătă, trad. Pr. David Popescu în „G.B.”, nr.3-5/1980
18. Sf. Grigorie de Nazianz, Despre Sfântul Duh, A cincea cuvântare teologică, trad. din grecește de Pr. Gh. Tilea și Nicolae I. Barbu, după ediția din 1947, București, 2008.
19. Idem, Opere dogmatice, trad. de pr.dr. Gheorghe Tilea, Edit. Herald, București, 2002
20. Sf. Grigorie de Nyssa, Marele Cuvânt catehetic, în „P.S.B.”, vol. 29, E.I.B.M.B.O.R., București, 1997.
21. Idem, Despre viața lui Moise, în „P.S.B.”, vol 29, trad. și note de pr. prof. dr. D. Stăniloae, E.I.B.M.B.O.R., București, 1982.
22. Idem, Tâlcuire la Cântarea Cântărilor, în colecția „Părinți și Scriitori Bisericești”, vol. 29, E.I.B.M.B.O.R., București, 1982.
23. Sf. Ioan Damaschin, Dogmatica, trad. Pr. Prof. Dumitru Fecioru, E.I.B.M.B.O.R., București, 2001.
24. Sf. Ioan Gură de Aur, Omilia a II-a la Trădarea lui Iuda, în „P.S.B.”, vol. 23, E.I.B.M.B.O.R., București, 1994.
25. Idem, Omilii la Matei, în „P.S.B.”, vol. 23, E.I.B.M.B.O.R., București, 1994.
26. Idem, Omilii la Epistola către Filipeni, în vol. „Omilii și cuvântări”, introducere și traducere de PS. Irineu Slătineanu, Editura Sfintei Episcopii a Râmnicului Vâlcea, Rm. Vâlcea, 1996.
27. Idem, Omilii la Epistola către Romani a Sf.Ap.Pavel, București, 2005.
28. Idem, Despre Preoție, trad. Pr. Dumitru Fecioru, E.I.B.M.B.O.R., București, 1998
29. Idem, Predici la sărbători împărătești și Cuvântări de laudă la sfinți, trad. de pr. prof. Dumitru Fecioru, E.I.B.M.B.O.R., București, 2002
30. Idem, Viețile Sfinților Prooroci, Edit. Sophia, București, 2010

31. Ipolit Romanul, De pascha omilia 6, pg 59, 743-746, citat de Anca Manolescu, curs de Simbolistica spațiului sacru. Despre antagonia Symbolon-diabolos vorbește pe larg Paul Evdokimov în Femeia și mântuirea lumii, p. 151 și urm.
32. Irineu de Lugdunum, Demonstrația propovăduirii apostolice, trad. Prof. Dr. Remus Rus, E.I.B.M.B.O.R., București, 2001
33. Sf. Marcu Ascetul, Epistola către Nicolae Monahul, în "Filocalia", vol. I, trad. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Editura Humanitas, București, 1999.
34. Sf. Maxim Mărturisitorul, Ambigua, în „P.S.B.”, vol. 82, trad. și note de pr. prof. dr. D. Stăniloae, E.I.B.M.B.O.R., București, 1983.
35. Idem, Răspunsuri către Talasie, 59, în „Filocalia”, vol. III, trad. de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Sibiu, 1975.
36. Idem, Scrieri și epistole hristologice și duhovnicești, în „P.S.B.”, vol. 81, trad. și note de pr. prof. dr. D. Stăniloae, E.I.B.M.B.O.R. București, 1990.
37. Meliton din Sardes, Despre Paști în Efrem Sirul, Imnele Păresimilor..., trad. Ioan I. Ică Jr., Edit. Deisis, Sibiu, 1999
38. Sf. Nicolae Cabasila, Despre viața în Hristos, trad. Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, E.I.B.M.B.O.R., București, 2001.
39. Quodvultdeus, Livres des Promesses et des Prédications de Dieu, traduit. René Braun, Sources Chrétiennes, 100, Les Editions du Cerf, Paris, 1964
40. Sfântul Simeon Noul Teolog, Capete teologice, gnostice și practice, 3, 3, ed. J. Darouzes în Sources Chretienne, vol. 51, Ed. Cerf, Paris, 1980.
41. Sfântul Teofan Zăvorâtul, Calea spre mântuire, trad. Bogdan Pârâială, Editura Bunavestire, Bacău, 1999.
42. Sf. Teofilact al Bulgariei, Tâlcuirea Epistolelor către Galateni, Efeseni, Filipeni și Coloseni, Editura Sofia, 2006.
43. Teodoret de Cyr, Explicarea Epistolei către Romani, trad. de Pr. Olimp Căciulă, în „G.B.”, nr. 9, 1958.

III. Dicționare

44. Bolos, Pr. Cristian și Gorgan Diac. Gabriel, Dictionar teologic–ortodox, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2006.
45. Bondalici, Pr. Dumitru, Enciclopedia marilor personalități din Vechiul și Noul Testament, Editura Diecezana, Caransebeș, 2005.

46. Bria, Pr. Prof. dr. Ion, Dicționar de teologie ortodoxă (A—Z), E.I.B.M.B.O.R., București, 1981.
47. Buttrick, George Arthur, The interpreter,s Dictionary of the Bible, Editura Abingdon, Nashville, 1985.
48. Davis, J.D., Dictionary of the Bible, London, 1972.
49. Dufour, Leon Xavier, Dictionary of Biblical Theology, Editura Geoffrey Chapman, London, 1988.
50. Douglas, J.D., Dictionar biblic, Editura Societatea Misionară-Cartea Creștină, Oradea, 1995.
51. Douglas, J.D., ed. Merrill, C. Tenney, The New International Dictionary of the Bible, Pictorial Edition, Zondervan Publishing House, Grand Rapids, Michigan, 1996.
52. Duplacy, J. George, Augustin Grelot, P. Guillet, J. Lacan, Vocabulaire de theologie biblique, Ediția a III-a, Editura Ducerf, Paris, 1971.
53. Fouilloux, Danielle/Langlois, Anne/Moigne, Alice/Spiess, Francoise/Thibault, Madeleine /Trebuchon, Renee, Dictionar cultural al Bibliei, traducere de Vancu, Ana, Editia a II-a, Editura Nemira, Bucuresti, 2006.
54. Gerard, A.-M, Dictionnaire de la Bible, ed. Robert Laffont, 1989.
55. Reid, G. Daniel, Dictionarul Noului Testament, Editura Casa Cartii, Oradea, 2008.
56. Ryken Leland, Wlihoit, James C. LONGAM,, Tremper 3, Dicționar de imagini și simboluri biblice, Edit. Casa Cărții, Oradea, 2011
57. Slusanschi, Dan, Dicționar enciclopedic al Bibliei, Editura Humanitas, Bucuresti, 1994.
58. Teglas, Eugen, Dictionar biblic selectiv, Editura Silvania, Zalău, 2002.
59. Vacant, A. /Mangenot, E. /Amann, E., Dictionnaire de theologie catholique, Vol. 1, Editura Librairie Letouzey et Ane, Paris, 1926.
60. Viller, M., Cavallera, F., Guibert, J., Dictionnaire de spiritualite, Tomul 9, Editura Beauchesne, Paris, 1976.
61. Vocabular de Teologie Biblică, Ed. Arhiepiscopiei Romano-Catolice de București, 2001.
62. Dictionnaire de litterature chretienne, t. VII, Paris, 1861.
63. Dicționar Biblic, Ed. „Cartea Creștină”, Oradea, 1995.
64. Nouveau dictionnaire biblique, Editura Emmaus, 1996.

IV. Cărți, studii și articole

65. Alexandru, A. Pe urmele Sf. Ap. Pavel, în „M.O.”, nr. 9-12, 1960.

66. Alexe, Ștefan, Îndumnezeirea omului la Sf. Grigorie de Nyssa, București, 1953.
67. Andrușoș, Hristu, Dogmatica Bisericii Răsăritene, Sibiu, 1955.
68. Apostolul, George, Chenoza ca temei al iubirii creștine, în „S.T.”, nr. 6, 1997, p. 142
69. Augustin, Fericitul, Confesiuni, trad. Nicolae Barbu, E.I.B.M.B.O.R., București, 1994.
70. Baban, D. Octavian, Incursiune în istoria și teologia Noului Testament, Editura The Bible League, București, 2001.
71. Idem, Teme și accente în Noul Testament – o introducere în teologia biblică a Noului Testament, Editura Exegesis, București, 1995, p. 122-124
72. Bacuex I. et Vigoureux F., Manuel biblique, t. IV, Paris, 1882.
73. Banu, Drd. Emanuel, Har și libertate în învățătura ortodoxă, în „S.T.”, nr. 1-2, 1980.
74. Bartolomeu, Andronic, Faptele bune și valoarea lor în gândirea Sf. Isaac Sirul, în „M.O.”, nr. 6, 1989.
75. Basarab, Pr. Dr. Mircea, Înnoirea omului în concepția ortodoxă, în „M.B.”, An. XXXIV, 1984, nr. 1-2, p.36-46.
76. Bârsan, Arsenie, Despre legătura Mântuitorului Iisus Hristos Cel întrupat cu omenirea istorică, București, 1991.
77. Beldie, Dr. I. Constantin, Viața Mântuitorului după epistolele pauline și catolice, Editura Cultura Poporului, Galați, 1929.
78. Idem, Sf. Ap. Pavel către păstorii din Milet, Galați, 1931.
79. Belu, Dumitru, Calitățile de îndrumător duhovnicesc ale Sf. Ap. Pavel, în „S.T.”, nr. 10-12, 1955.
80. Idem, Împărăția lui Dumnezeu și Biserica, în „S.T.”, nr. 9-10, anul 1956.
81. Black, Matthew, Peake's commentary on the Bible, Editura Nelson, Ontario, 1980.
82. Bobrinskoy, Pr. Prof. Boris, Împărtășirea Sf. Duh, trad. de Măriuca și Adrian Alexandrescu, E.I.B.M.B.O.R., București, 1999.
83. Idem, Iisus Hristos, iubitorul de oameni, în ”O.”, anul XVIII, nr. 1, ianuarie-martie, 1966.
84. Brek, Pr. Prof. Dr. John, Sfânta Scriptură în tradiția Bisericii, traducere de Tamaian Ioana, Ediția a II-a, Editura Patmos, Cluj-Napoca, 2008.
85. Bria, Pr. Prof. dr. Ion, Iisus Hristos, Edit. Enciclopedică, București, 1992
86. Brown, E. Raymond/Fitzmyer, A. Joseph/Murphy, E.Roland, Introducere și comentariu la Sfânta Scriptură, traducere de Grosan. P. Dumitru, Vol. I, Editura Galaxia, Gutenberg, 2005.
87. Brown, Francis & Robinson Edward, The New Brown - Driver - Briggs - Gesenius Hebrew and English Lexicon With an Appendix Containing the Biblical Aramaic, Hendrickson

Publishers, 1979

88. Bucevschi, Orest, Rugăciunea la Sf. Ap. Pavel, în „M.O.”, nr. 3-4, 1960.
89. Idem, Învățătura creștină despre iubire și dreptate, în „S.T.”, nr. 9-10, 1953.
90. Idem, Smerenia creștină, în „M.M.S.”, nr. 9-10, 1954.
91. Buchiu, Drd. Ștefan., Crucea și Învierea lui Hristos, în “Ortodoxia”, nr. 2, 1983
92. Bude, Pr. Drd. Ioan, Antropologia Vechiului Testament, în „S.T.”, An. XLI, 1989, nr. 3, p. 26-39.
93. Bunea, Pr. Ioan, Păcatul și Păcătoșii, în ”M.A.”, An. III, 1959, nr. 5-6.
94. Buttrick, George Arthur, The interpreters Bible, Vol. 12, Editura Abingdon Press, Nashville, 1965.
95. Buzdugan, Drd. Costache, Despre întrupare la Fericitul Augustin, în „S.T.”, nr. 7-8, 1973.
96. Carson, D. A. și Moo, J. Douglas, Introducere în Noul Testament, traducere de Moga, Dinu, Ediția a II-a, Editura Făclia, București, 2007.
97. Cârstoiu, Protos Lector Dr. Justinian, Desăvârșirea creștină în epistolele Sf. Ap. Pavel, Ed. Bucura Mond, București, 1996.
98. Cârstoiu, Drd. Ioan, Crucea și Învierea Domnului în lumina Noului Testament, în “S.T.”, nr. 5-6, 1985
99. Idem, Biserica Mântuitorului Hristos – temelia și garanția mântuirii, în „G.B.”, nr. 9-12, 1998.
100. Idem, Originea și originalitatea teologiei pauline, în RT, an. XXX, 1940, nr. 11-12, p. 542-543
101. Chialda, Diacon Lect. M., Învățături moral-sociale după Decalog, în „S.T.”, An.VIII, 1956, nr. 9-10, p. 603-621.
102. Chiricescu, C., Sf. Ap. Pavel după Sf. Scriptură, în „B.O.R.”, nr. 8, 1997.
103. Chițescu, Prof. Nicolae, Teologia Dogmatică și simbolică, vol. II, București, 1959.
104. Idem, Activitatea Sf. Ap. Pavel în Atena, în „B.O.R.”, nr. 9-10, 1948.
105. Idem, Condițiile însușirii mântuirii, în „S.T.”, nr. 1-2, 1950.
106. Idem, Prolegomena la o justificare a Creștinismului social, în ”G.B.”, anul VII, nr. 9, Sept. 1948.
107. Idem, O dispută dogmatică din veacul XVII, la care au luat parte Dositei al Ierusalimului, Constantin Brâncoveanu și Antim Ivireanul, București, 1945.
108. Ciobotea, Drd. Dan, Timpul și valoarea lui pentru mântuire în Ortodoxie, în „O.”, XXIX (1977), nr.2, p. 196-207.

109. Ciucanu, E., Mântuitorul Iisus Hristos persoană istorică, București, 1956.
110. Clapsis, Emmanuel, Orthodoxy in Conversation, WCC Publications, Geneva, 2000.
111. Colan, Mitropolit Nicolae, Teologie și Spiritualitate ortodoxă – studii, articole și traduceri, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj, 1998.
112. Coman, Pr. Prof. I. G., Prezența Mântuitorului Hristos în noua creație după învățăturile Sfinților Părinți, în „O.”, nr. 4, 1966.
113. Idem, Sensul ecumenic al Sfintei Euharistii la Sfântul Ioan Gură de Aur, în „O.”, nr. 4, 1965.
114. Coman, Episcop Dr. Vasile, Probleme de antropologie creștină, în „M.B.”, An. XXV, 1975, nr. 7-9, p. 324-333.
115. Constantinescu, Pr. I., Mântuirea subiectivă și unele erori în legătură cu ea, în „G.B.”, nr. 1-2, 1985.
116. Idem, Studiul Noului Testament, manual pentru seminariile Teologice, Ed. Credința Noastră, București, 1997.
117. Constantin, Pavel, Influența păcatului nostru personal asupra semenilor, în „O.”, An. XIX, 1959, nr. 2, p. 265-279.
118. Cornițescu, Pr. Prof. Dr. C., Studiul Noului Testament, Ed. Europolis, Constanța, 2005.
119. Idem, Învierea Domnului și însemnătatea ei pentru viața creștinilor, în „Ortodoxia.”, nr. 2, 1983
120. Cornițescu, Pr. Prof. Dr. Emilian., Persoana lui Mesia și lucrarea Sa în lumina profețiilor Vechi Testamentare, în „S.T.”, XXXVII(1985), nr. 9-10
121. Cosma, Pr. Prof. Sorin, Despre mântuire, în rev. “M.O.”, nr. 2, 1987.
122. Idem, Despre virtutea credinței, în „M.O.”, nr. 1-3, 1990.
123. Covercă, Ioan, Păcat și virtute, în „M.O.”, nr. 1-2, 1974.
124. Delcor, M., Le Livre de Daniel, Edit. Gabalda et Comp, Paris, 1971
125. Diamandi, St., Fiul lui Dumnezeu-Fiul Omului, vol 3, București, 1943.
126. Duțu, Pr. Drd. C-tin, Importanța Vechiului Testament, în „S.T.”, nr. 1-2, 1978.
127. Evdokimov, Paul, Sf. Duh în tradiția ortodoxă, traducere și note de Pr. Prof. Vasile Răducă, Ed. Anastasia, București, 2004.
128. Idem, Femeia și mântuirea lumii, Trad. Gabriela Moldoveanu, Edit. Christiana, București, 1995
129. Farahat, Drd. Kamal, Cunoașterea lui Dumnezeu – condiție a mântuirii personale în gândirea Sf. Grigorie de Nyssa, în „O”, nr. 2, 1988.

130. Fee, Gordon D., Paul and the Trinity: The Experience of Christ and the Spirit for Paul's Understanding of God, în vol. The Trinity, second ed., Oxford University Press, Oxford, 2004.
131. Felea I., Pocăința, Sibiu, 1939.
132. Felmy, Karl Christian, Dogmatica experienței ecleziale. Înnoirea teologiei ortodoxe contemporane, introducere și traducere de Pr. Prof. Ioan Ică, Ed. Deisis, Sibiu, 1999.
133. Fer, Drd. Nicolae, Cunoașterea lui Dumnezeu și ideea de epectază la Sf. Grigorie de Nyssa, în „O.”, nr. 1, 1971.
134. Fillion, L. Cl., Sainte Bible commentee d'apres la Vulgate, t. VII, Paris, 1975.
135. Florea, Lucian, Arhiepiscopul Tomisului, Solidaritatea umană în lumina învățaturii creștine, în „B.O.R.”, CX (1992), nr. 1-3, p. 72-78.
136. Florensch, Pavel, Stâlpul și Temelia adevărului, traducere din limba rusă de Emil Iordache, Ed. ”Polirom”, Iași, 1999.
137. Gadala, Marie-Thérèse, Le féminisme de la Bible, Edit. Antinoë, Paris, 1930
138. Galeriu, Pr. Constantin, Sensul creștin al pocăinței, în „S.T.”, nr. 9-10, 1967.
139. Gheorghe, Sârbu, Cuvintele rostite de Mântuitorul Hristos pe Cruce, în „B.O.R.”, nr. 2, an 1959
140. Gheorghiu, Dr. Vasile, Epistola către Romani a Sf. Ap. Pavel, Cernăuți, 1938.
141. Ghiuș, Benedict, Despre credința creștină, în „M.O.”, nr. 1-3, 1956.
142. Gordon, Fee, Exegeza Noului Testament, Editura Logos, Cluj-Napoca, 2006.
143. Harries, Richard, Art and the Beauty of God, Nowbray, Oxford, 1992.
144. Harnak, Ad., Ist die Rede das Paulus în Athen ein ursprunglicher Bestandt eil der Aposteigeschichte? Untersuchungen zur Geschichte der altchristichen Literatur, XXXIX, B, Leipzig, 1913.
145. Ion, Paraschiv V., „Problema Omului” în cadrul antropologiei contemporane, în „G.B.”, An. XXIX, 1970, nr. 5-6, p. 502-513.
146. Ispir, Vasile G., Sf. Ap. Pavel ca misionar, în „B.O.R.”, nr. 1-3, 1944.
147. Isaiah ,Tishby,. The Wisdom of the Zohar: An Anthology of Texts, Vol. II, „Samael and Lilith”, Lilith in the Cities of the Sea. New York, Oxford University Press, 1989
148. Jacquier E., Les actes des apotres, Paris, 1926, p. 521.
149. Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Umanism evanghelic și responsabilitate creștină, în „M.B.”, An.XVII, 1967, nr. 7-9, p. 419-421.
150. Kasper, Walter, Gesù il Cristo, Queriniana, Brescia, 1975.
151. Krasovec, Jose, Interpretation of the Bible, Editura Academic Press, Sheffield, 1998.

152. Lossky, Vladimir, Vederea lui Dumnezeu, trad. de Remus Rus, E.I.B.M.B.O.R., București, 1995.
153. Idem, Teologia Mistică a Bisericii de Răsărit, trad. Pr. Vasile Răducă, Ed. Bonifaciu, 1998.
154. Lopuhin, A. P., Istoria Biblică (Noul Testament), traducere de Nicodim, Patriarhul României, Tomul 5, Editura Cărilor Bisericești, București, 1946.
155. Marcu, Grigore, "Omul cel nou", în concepția antropologică a Sf. Ap. Pavel, în „S.T.”, nr. 7-8, 1951.
156. Idem, Originea și originalitatea teologiei pauline, în "R.T.", an. XXX, 1940, nr. 11-12
157. Idem, Antropologia Paulină, Sibiu, 1949.
158. Idem, Sf. Ap. Pavel despre personalitatea religios-morală a păstorului de suflete, în „S.T.”, nr. 3-4, 1955.
159. Idem, Sf. Ap. Pavel despre modelul de viață creștină, în „S.T.”, nr. 1-2, 1957.
160. Idem, Mens diviniore. O comparație între Sf. Ap. Pavel și Sf. Ioan Gură de Aur, în „S.T.”, nr. 9-10, 1957.
161. Idem, Posibilitatea desăvârșirii morale la Sf. Ap. Pavel, în „M.A.”, nr. 9-10, 1960.
162. Idem, Gamaliel, în „S.T.”, nr. 1-2, 1962.
163. Idem, Întâiul itinerar paulin pe continentul nostru, în „M.A.”, nr. 9-12, 1962.
164. Idem, Îndreptarea și îndumnezeirea omului în Hristos după Sf. Apostol Pavel, în "O.", an. XL, 1988, nr. 4.
165. Idem, Cu privire la „testamentul” Sf. Ap. Pavel, în „M.M.S.”, nr. 9-10, 1960.
166. Marinescu, Dr. Stelian, Mântuirea păcătoșilor, în „G.B.”, nr. 9-10, 1981.
167. Marshall, Morgan and Scott, The Broadman bible comentary, London, 1985.
168. Mays, James L., Harper's Bible commentary, Editura Harper, San Francisco, 1992.
169. Mazilescu, Drd. Grigore, Învățătura despre familie în epistolele pauline, în „M.O.”, nr. 3-4, 1974.
170. McDonnell, Killian, A Trinitarian Tehology of the Holy Spirit, în "Theology Studies", 46, nr. 2(1985).
171. Melchisedec, Arhim., Preoția N.T. după Epistola către Evrei, în „M.O.”, nr. 1-3, 1997.
172. Mihălcescu, I., Comparație între învățătura Mântuitorului și cea Sf. Ap. Pavel, în „B.O.R.”, nr. 8, 1955.
173. Idem, Caracterul Sf. Ap. Pavel, în „B.O.R.”, nr. 5, 1955.
174. Idem, Învățătura Mântuitorului și a Sf. Ap. Pavel din punct de vedere al analogiilor, în „B.O.R.”, nr. 12, 1966.

175. Idem, Compendiu de Teologie Simbolică, București, 1902.
176. Mihoc, Pr. Prof. Dr. Vasile/Mihoc, Asist. Drd. Daniel/Mihoc, Drd. Ioan, Introducere în studiul Noului Testament, Vol. 1, Ediția A II-a, Editura Teofania, Sibiu, 2001.
177. Mihoc, Pr. Dr. Vasile, Epistola Sf. Ap. Pavel către Galateni, Editura IBMBOR, București, 1983.
178. Idem, Unitatea creștinilor în Hristos și prin Biserică după Epistola către Efeseni a Sf. Ap. Pavel, în "M.A.", an. XXI, 1976, nr. 1 – 3.
179. Idem, "Fiul Omului după Noul Testament", în "S.T." nr. 1-2, 1973.
180. Idem, Mântuirea în Hristos prin întreita Sa slujire, ca profet, arhiereu și împărat, în "M.A.", an. XXVI, nr. 10-12, 1981.
181. Idem, Sfânta Evanghelie de la Ioan. Introducere și comentariu, vol. I, Ed. Teofania, Sibiu, 2003.
182. Mircea, Ioan, Sf. Ap. Petru și Pavel după documente vechi și noi, în „G.B.”, nr. 9-10, 1966.
183. Idem, Cinstirea Sf. Ap. Petru și Pavel în Ortodoxie în lumina apostolicității și sobornicității bisericești, în „G.B.”, nr. 5-6, 1967.
184. Idem, Răscumpărarea în Noul Testament după învățătura Sf. Părinți, în "S.T.", nr. 1-2, 1972.
185. Idem, Explicare la textul chenotic din Filipeni II, 5-8, în "S.T.", nr. 3-4, 1982.
186. Idem, Iisus Hristos - Dumnezeu și îndumnezeitor, în "O.", an. XXXV, nr. 1, 1983.
187. Mladin, Mitrop. Nicolae, Despre desăvârșirea creștină, în „O.”, nr. 9-10, 1958.
188. Idem, Asceza și Mistica paulină, Ed. Deisis, Sibiu, 1996.
189. Moisesescu, Ghe., Viața și operele Sf. Ap. Pavel, în „B.O.R.”, nr. 11-12, 1941.
190. Moldovan, Pr. Conf. Ilie, Învățătura unitară despre Sf. Duh și despre Biserică exprimată în Simbolul de credință la Sinodul al II-lea Ecumenic(381), în „O.”, nr. 3, 1981.
191. Idem, Pregătirea morală pentru primirea Sfintelor Taine, în "O.", nr. 4, 1986.
192. Idem, Raportul dintre Iisus Hristos și Sfântul Duh, după Epistola a II-a către Corinteni III, în „S.T.”, nr. 3-4, 1967.
193. Muntean, Pr. Vasile, Valoarea ființei umane, în „M.B.”, An XXXIV, nr. 1-2, 1984, p. 49-52.
194. Munteanu, Galaction, Sf. Ap. Pavel, muncitor cu brațele, în "S.T.", nr. 7-8, 1951.
195. Neaga, Pr. Prof. N., Îndatoririle moral-sociale după Decalog, în „S.T.”, nr. 9-10, 1956.
196. Neamțu, M., Pe marginea unor studii noi despre opera mântuirii, în „M.O.”, nr. 11-12, 1974.
197. Negoită, Pr. Prof. Atahanase, Teologia biblică a Vechiului Testament, Ed. Sofia, București, 2004.

198. Nelas, Panayotis, Omul – animal îndumnezeit, trad. de Diac. Ioan I. Ică Jr., Ed. Deisis, Sibiu, 2002.
199. Nicolae, Mitropolitul Banatului, Învățătura ortodoxă despre mântuire, în „Învățătura ortodoxă despre mântuire,, în „G.B.”, nr. 1, 1986.
200. Nicolaescu Nicolae, Ideile dogmatice și misionare ale epistolei către Coloseni, în MO, an. VI, 1954, nr. 4-6, p. 157
201. Idem, Introducere în Epistola către Filipeni, București, 1942.
202. Idem, Sf. Ap. Pavel și creștinătate actuală, în „S.T.” nr. 7-8, 1951.
203. Idem, Ideile dogmatice și misionare ale epistolei către Coloseni, în ”M.O.”, an. VI, nr. 4-6, 1954.
204. Noica, Ieromonah Rafael, Cultura Duhului, Alba Iulia, 2002.
205. O'Donnell, John, Il mistero della Trinità, Editrice Pontificia Università Gregoriana, Roma, 1989.
206. Papuc, Gheorghe, Viața creștină după epistolele Sf. Ap. Pavel, în „S.T.”, nr. 5-6, 1955.
207. Idem, Pavel, Apostol al lui Iisus Hristos în viziunea Hrisostomică, în „M.A.”, nr. 1-2, 1964.
208. Pavel, Prof. C., Esența învățaturii morale a Legii Vechi, în „G.B.”, nr. 3-4, 1964.
209. Pelikan, Jaroslav, Tradiția creștină – o istorie a dezvoltării doctrinei, vol. 1, trad. de Silvia Palade, Ed. Polirom, București, 2004.
210. Petrescu, Nicolae, Epistola către Efeseni, în „M.O.”, nr. 1-2, 1967.
211. Pietreanu, Magistr. Victoria, Virtute și păcat în concepția Sf. Ap. Pavel, în „S.T.”, nr. 9-10, 1957.
212. Pohier, Jacques, God – in Fragments, London, 1985.
213. Pop, Irineu Bistrițeanul, Chipul lui Hristos în viața morală a creștinului, Ed. Renașterea, Cluj – Napoca, 2001.
214. Popescu, Magistrand Dumitru, Sfințenia după Sf. Chiril al Alexandriei, în „O.”, nr. 2, 1961.
215. Idem, Pocăința ca refacere a legăturii credinciosului cu Dumnezeu și cu semenii, în „B.O.R.”, nr. 9-10, 1971.
216. Idem, Sfântul Pavel, Apostolul Neamurilor, în “S.T.”, nr.7-8, 1951.
217. Idem, Apostolul Pavel și filosofii stoici, în „B.O.R.”, nr. 1-2, 1954.
218. Popovici, Arhimandrit Iustin, Omul și Dumnezeu-Om, Ed. Deisis, Sibiu, 1997.
219. Prelipcianu, Pr. Prof. Vladimir, Vechiul Testament: cuprinsul, caracterul și sensul, în „G.B.”, nr. 3-4, 1964.
220. Pufu, pr.conf.univ. Gheorghe, ”Repere de teologie paulina”, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2007

221. Idem, Eshatologia în învățătura Noului Testament, colecția Universitaria ,seria Teologie,,Ed. Paralela 45, Pitești, 2005
222. Pulpea, Ioan, Mărturii profane despre Sf. Ap. Pavel, în „B.O.R.”, nr. 11-12, 1985.
223. Krasovec, Jose, Interpretation of the Bible, Edit. Academic Press, Sheffield, 1998
224. Radu, Drd. Aurel I, Slujirea socială – componentă a mântuirii, în „B.O.R.”, An CIV, nr. 1-2, 1986, p. 68-81.
225. Radu, Pr. Lect. Dr. Dumitru, Caracterul ecleziologic al Sfintelor Taine și problema comuniunii, teză de doctorat, în ”O.”, nr. 1-2, 1978.
226. Idem, Îndreptarea și îndumnezeirea omului în Iisus Hristos, în „O.”, nr. 2, 1988.
227. Idem, Mântuirea în și prin Biserică, în „M.O.”, nr. 7-8, 1983.
228. Idem, Mântuirea prin credință și fapte bune, în „G.B.”, nr. 4, 1986.
229. Idem, Iisus Hristos , Mântuitorului lumii, în Îndrumări Misionare, București, 1986.
230. Rămureanu, Pr. Prof. I., Pr. Prof. Milan Șesan, Pr. Prof. Teodor Bodogae, Manual de istorie bisericească universală, E.I.B.M.B.O.R., București, 1975.
231. Rezuș, Pr. Prof. Dr. Petru, Temeiurile credinței religioase, în „S.T.”, nr. 9-10, 1956.
232. Idem, Vechiul Testament în lumina Noului Testament, în „M.M.S.”, nr. 2, 1988.
233. Idem, Domnul nostru Iisus Hristos în teologia contemporană, în ”M.M.S.”, nr. 5-6, 1965.
234. Rovența, Pr. Dr. Haralambie, Epistola întâi către Tesaloniceni a Sf. Ap. Pavel, București, 1938.
235. Idem, Esența și rolul credinței, în „S.T.”, nr. 1, 1992.
236. Rowan, Williams, On Christian Theology, Blackwell Publishing, Oxford, 2000.
237. Scriban, I, Pavel, Apostolul lui Iisus Hristos, în „B.O.R.”, nr. 4, 1931.
238. Semen, pr. Prof. dr. Petre, Introducere în teologia Profeților Scriitori, Edit. Doxologia, Iași 2010
239. Simenschy, Th., Studii asupra Noului Testament și a septuagintei, Tipografia Clericilor din Basarabia, Chișinău, 1936.
240. Sofronie, Arhim., Despre duh și viață, 48, Essex, Anglia, 1995.
241. Spidlik, Thomas și Rupnik, Marko Ivan, Credință și icoană, trad de Ioan Milea, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1998.
242. Spurgeon, Ch. H., Totul prin Har , trad. P. Popovici, București, 1994.
243. Stamatoiu, Dionisie, Despre Sf. Tradiție după Sf. Ap. Pavel, în „M.O.”, nr. 1-2, 1996.
244. Idem, Rugăciune și muncă după Sf. Ap. Pavel, în „M.O.”, nr. 4-6, 1989.
245. Stăniloae, Pr. Prof. Dr. Dumitru, Teologia Dogmatică Ortodoxă, vol. I, ediția a II-a, E.I.B.M.B.O.R., București, 1972.

246. Idem, Teologia Dogmatică Ortodoxă, vol. II, ediția a II-a, E.I.B.M.B.O.R., București, 1978.
247. Idem, Spiritualitate și comuniune în Liturghia ortodoxă, Craiova, 1986.
248. Idem, Chipul nemuritor al lui Dumnezeu, Craiova, 1987.
249. Idem, Hristologia Sinoadelor, în "O.", An XXVI, nr. 4, 1974.
250. Idem, Iisus Hristos – lumina lumii și îndumnezeitorul omului, Ed. Anastasia, 1993.
251. Idem, Sf. Duh în Revelație și în Biserică, în „O.”, nr. 2, 1974.
252. Idem, Criteriile prezenței Sf. Duh, în „S.T.”, nr. 3-4, 1967.
253. Idem, Învățătura ortodoxă despre mântuire și concluziile ce rezultă din ea, în „O.”, nr. 2, 1972.
254. Sterpu, Pr. Cezaru, Omul – metaforă a lumii, în „M.B.”, An II, nr. 7-9, 1991, p. 35-99.
255. Stoleru, Drd. Nicolae, Rolul pocăinței pentru promovarea moralității credinciosului, în "S.T.", An. XXV, nr.1-2, 1973.
256. Suparski, Arhim. Magistr, Atitudinea Sf. Ap. Pavel față de înțelepciunea omenească, în „S.T.”, nr. 7-8, 1955.
257. Ștefan, Bezdechi, Bucăți alese din opera Sfântului Atanasie cel Mare, Patriarhul Alexandriei, Institutul de arte grafice, Ardealul, Cluj, 1925
258. Taylor, Vincent, La personne du Christ dans le Nouveau Testament, Editura Du Cerf, Paris, 1969.
259. Teodor, Damian, Teama și iubirea de Dumnezeu, în „S.T.”, nr. 1-2, 1980.
260. Todoran, Simion, Raportul dintre natură și har în lucrarea mântuirii subiective după Sf. Ap. Pavel, în „M.O.”, nr. 10-12, 1981.
261. Tofană, pr.prof.univ.dr. Stelian, Introducere în Studiul Noului Testament, vol. I., Ed. Presa Universitară clujeană, Cluj, 1997.
262. Tudor, Pr. Drd. Alexandru, Viața sacramentală a Bisericii în Faptele Apostolilor, în „S.T.”, seria a II-a, nr. 1-2, 1980.
263. Turcu, Pr. Magistr. I., Sfintele Taine și faptele bune în istoria mântuirii, în "S.T.", nr. 5-6, 1959.
264. Vasile. Episcop al Oradei, Jertfă și răscumpărare, în „M.A.”, nr. 4-6, 1974
265. Verzan, Pr. Dr. Sabin, Epistola întâi către Timotei a Sf. Ap. Pavel, București, 1988.
266. Idem, Credința și faptele bune. condiții ale mântuirii. în Epistolele Sfântului Apostol Pavel, în "S.T.", An. VI, nr. 9- 10, 1954, p. 495 -510;
267. Idem, Noul Testament, Bucuresti, 1993.
268. Viezuianu, Pr. Drd. Dumitru, Semnificațiile și rolul Botezului după Noul Testament, în „S.T.”, nr. 1-2, seria a II-a, 1980.

269. Idem, Îndreptarea după Epistolele Pauline, și după Epistola Sf. Iacob, în „S.T.”, nr. 5-8, 1977.
270. Voicu, Diac. Magistrand Constantin, Probleme dogmatice în opera ”Marele Cuvânt Catehetic” al Sf. Grigorie de Nyssa, în „O.”, nr. 2, 1961.
271. Voulgaris, Prof. Dr. Christos, Studii de teologie biblică, Vol. 1, Editura Sf. Gheorghe – Vechi, Bucuresti, 2000.
272. Yannaras, Christos, Abecedar al credinței, traducerea Pr. Dr. Constantin Coman, Ed. „Bizantină”, București, 1996.
273. Zăgrean, Arhid. Dr. Ioan, Desăvârșirea vieții creștine prin Sfintele Taine, în ”M.A.”, nr. 1-2, 1964.
274. R.F. Zlotowitz, Bereishis Vol. I (a), Genesis, a New Translation with a Commentary from Talmudic, Midrashic and Rabbinic Sources, Published by Mesorah Publications Limited, Brooklyn, New York, 1977, pg. 111-138; Jamieson, Fausset, Brown, Commentary on the Whole Bible, Zandervan Publishing House, p. 19-20

SURSE ONLINE

275. Cârstoiu, Justinian, Protos. conf. dr., Eva - de la unitate la schisma ontologică, a se vedea pagina web <http://www.creștinortodox.ro/religie/eva-la-unitate-schisma-ontologica-69554.html>, site accesat la 20 august 2013
276. Fruchtenbaum, Dr. Arnold, Jésus était juif, www.bible-ouverte/ch/livres/juifs-tab.htm, site accesat la 19 martie 2012